

A diáknevekről

I. A diáknyelv kutatása kissé elhanyagolt területe nyelvtudományunknak, eddig kevés cikk jelent meg róla (bibliográfiája: MNy. 65: 484). Nagy érdeklődést keltett Berényi Zs. Ágnes írása az iskolai ragadványnevekről (Köznevelés 25. évf., 21. sz.: 24).

Az újszászi gimnáziumban végeztem felméréseket, és a névadási szokásokat vizsgáltam. Hat év óta minden ősszel összegyűjtöttem azokat az elnevezéseket, amelyeket a tanulók a teljes név helyett használnak. Igaza van Kovalovszky Miklósnak (Köznevelés 25. évf. 24. sz.: 19) abban, hogy ezek a nevek nem tartoznak a szó legszorosabb értelmében vett ragadványnevek közé. Ritkán szolgálják a megkülönböztetést, és csak egy részük gúnynév. A terminus technicus vitatott; mi a *diáknév* mellett döntünk, mivel diákok adják diákoknak. Tehát ki kell zárunk azokat az elnevezéseket, amelyeket például a családban kaptak (gondolunk itt a *Babu*, *Dodi* típusúakra), vagy amelyek a községben ismeretes ragadványnevek.

A diákneveket egy szűk közösség ismeri, s igen ritkán válik ragadványnévvé a gimnáziumi tanulmányok befejezése után. Az érettségi találkozókön félve használják, nehogy a címzett sértésnek vegye, esetleg gyerekeskedésnek fogja fel.

Az azonos nevűek megkülönböztetése is befolyásolja a diáknevek kialakulását, de ez csak egy kis részt érint. Az elsődleges szerepet a diákság tréfálózó kedve játssza. A nevek rendszerezésekor az alábbi csoportokat állapíthatjuk meg: 1. Az előnév becézése, 2. Szokatlan képzésű utónév, 3. Idegen név, 4. Tv- és filmélmény alapján adott nevek, 5. Külső tulajdonságot kifejező nevek, 6. Belső tulajdonságot jelentő nevek, 7. Egyéb nevek.

II.1. Az előnév becézésekor többnyire a hosszú neveket rövidítik meg: az előnév első tagja + *-i* képző: *Deci* (Debreczeni), *Rimi* (Rimóczi); rövid neveket viszont nyújtanak: *Szücsi* (Szűcs). Esetenként más képzők is előfordulnak: *Gepszi* (Gebhardt), *Kokó* (Kovács). Játszi képzésű nevek: *Sóska* (Soós), *Tatyí* (Tamasi). Gyakori a keresztnévként is használatos vezetéknevek becézése: *Anti* (Antal), *Zsiga* (Zsigmond). A torzításra is találunk példát: *Perceg* (Herczeg), *Varnyú* (Varga). Néhányszor a becézett név más jelentést vesz fel, s ez lehet kedveskedő: *Maci* (Maczkó) vagy sértő: *Buzi* (Buzás).

2. A szokatlan képzésű utónevek csoportja igen nagy. Betűelvonás: *Lonci* < *Ilonci* (*Ilona*), *Lus* < *Ilus* (*Ilona*). Az azonos keresztnévűeket úgy különböztetik meg, hogy a becenév egyik betűjét megváltoztatják: *Marityka* < *Mariska* (*Mária*), *Rogyika* < *Rózsika* (*Rozália*). A torzítás is szerepet játszott: *Peci* (*István*), *Rilla* (*Alfréd*). A lányok neve helyett az idegen nyelvekben (pl. a franciában) meglevő pár is előfordul: *Gábor* (*Gabriella*), *Vilmos* (*Vilma*). A népetimológia sem hiányzik: *Kuglibunda* (*Kunigunda*). Kontamináció útján is keletkeznek nevek: *Gamburnyák* < *Gabi* × *bumburnyák* (*Gábor*), *Monyi* < *Monori Sanyi*, sőt még a képzőket is összevonják: *Csucsí* < *Marcsu* ~ *Marcsi*. S ide tartoznak még a két monogrammból összeállított nevek is: *Sári* < *S. Á.* + *R. I.*

3. Az idegen neveket általában az idegen nyelvi órákon szerzik, illetve adják egymásnak a tanulók. Többnyire lefordítják a magyar utónevet (becézett alakban is): *Dzsozi* (a spanyol *José* angolos ejtése), *Dzsoni* (angol *Johnny*), *Sztyopa* (orosz *Crëna*); vagy hangalakját hasonlóan érzik az előnévhez: *Csarli* (*Csábi*) < angol *Charlie*. Az előnév lefordítása ritka: *Lupus* (*Farkas*).

4. A tv- és filmélmény alapján adott nevek igen népszerűek, de ezek élnek a legkevesebb ideig. Valamilyen hasonlóság a kiindulópont (főként pozitív tulajdonság). Csak azért nem soroltuk az alábbi két csoportba (noha oda illenének), mert azokkal ellentétben ezek az elnevezések csak egy-két hónapig használatosak. Ilyen neveket találunk: *Dollárpapa*, *Zorro*, *Lüke Aladár* stb.

5. A külső tulajdonság alapján adott nevek igen nagy területet ölelnek fel. Ez a névanyag a leginkább sértő, mivel a megnevezettek éppen ezeket a tulajdonságokat igyekeznek titkolni vagy észre nem vetetni. Megjelenés: *Pufi*, *Dundi*, *Tepsi*, *TU-104-es*; magasság: *Picur*, *Töpi*, *Coli*, *Létra*; haj: *Börzsöny*, *Szöszí*, *Téjfel*, *Kopasz*; gyakori cselekvés: *Cugi* (cúgos cipőben járt), *Brumi* (vastag hangja van), *Cumis* (szopta az ujját), *Csikkes* (cigarettavéget szedett az iskolaudvaron).

6. A belső tulajdonságok már kevésbé érvényesülnek a névadásban. Ennek okát abban látjuk, hogy itt lehet a leginkább hízelegni, illetve sérteni. A tanulók kerülték ezt a két szélsőséget, amikor lehetett. Ilyen neveket használnak: *Főnök* (az osztály vezérégyénisége), *Indigó* (mindig másokat utánoz), *Egér*, *Nyuszi* (félénk természetű).

7. Egyéb kategóriákba változatos nevek tartoznak. Kiindulópont lehet a szülő foglalkozása: *Restis*, *Figaró*, az elírások: *Pölö* (például), a bakik: *Taki* (orosz *такій*). A lányokat az udvarlók, a fiúkat az ideáljuk nevével látják el (*Menyus*, *Kati*).

III. Más szempontból vizsgálva a kérdést, találunk kedveskedő (*Főnök*), közömbösen ható (*Rimi*), valamint gúnyos értelmű (*Létra*), sőt sértő jellegű neveket (*TU-104-es*).

Egyes neveket az egész iskola közössége ismer (*Anti*, *Deci*), másokat csak egy-egy osztály (*Börzsöny*, *Nyuszi*), harmadikat pedig csak egy szűk baráti kör (*Dzsoni*, *Sztyopa*). Ez utóbbit nevezhetjük pajtásnévnek is. Ün.

galerinévről egy fegyelmezett közösségben nem beszélhetünk, hiszen a galéri csak laza kapcsolatot tételez fel.

Ha a nevek tartósságát figyeljük, az a benyomásunk, hogy az előnév becézése, a szokatlan képzésű utónév és a külső tulajdonságok nevei élnek a legtovább. Igen rövid ideig használják az idegen neveket, valamint a tv- és filmélmény alapján szerzett elnevezéseket.

A diákok nemcsak egymást, hanem tanáraikat is elnevezik. Ezek a nevek általában külső vagy belső tulajdonságot jelölnek, s természetesen benne van az is, hogy az illető pedagógus szimpatikus-e számukra vagy nem.

Pedagógiai szempontból sem elhanyagolható probléma: 1. A pedagógusnak ismernie kell iskolája diákneveit, hiszen ezáltal is mélyebbé válhat a szocialista tanár—diák viszony. 2. Akkor kell fellépnie ellene, ha sértő jellegű, s emiatt a tanuló nem érzi jól magát a közösségben. 3. Vigyáznia kell a példamutatásra, hiszen a diákok ennek alapján nevezik el őket. 4. Ügyeljen arra, hogy kit és mikor „keresztel”.

Mizser Lajos